

Troost 6

Als licht in donkere tijden

Maieutiek najaar 2022
Petra Bolhuis
M.m.v. Gradus van Florestein

1

Terugkeer naar de wereld

- 1 november 1755, op Allerheiligen was de aardbeving in Lissabon die dertig kerken verwoestte en veel goede gelovigen doodde.
- Dat heeft de troost van het aanvaarden van Gods wil aan het wankelen gebracht. Leibnitz wordt onhoudbaar in zijn theodicee.
- Voltaire: 'Werk houdt drie grote kwalen op afstand: verveling, ondeugd en armoede [...] Laat ons dus werken zonder al te veel te piekeren, dat is de enige manier om het leven draaglijk te maken.'
- Candide: 'We moeten ons tuintje aanharken!'

Maieutiek-Troost 2022-2

2

Vandaag de dag nog steeds de vraag: doen of reflecteren

- Menselijke ingrijpen, of voeg je daarmee (alleen) kwaad en lijden toe?
- Islam, Christendom en Boeddhisme worstelen elk op hun manier met de eis van barmhartigheid/mededogen versus het opheffen van het ego, het loslaten van de gedachte dat menselijk ego en menselijke activiteiten er toe doen.
- Interessant is dat ook bepaalde vormen van wetenschappelijk denken met deze problematiek worstelen in het debat vrije wil versus determinatie.

Maieutiek-Troost 2022-2

3

Troost door doen

- Troost voor degene die met het handelen bereikt worden; voedselpakketten, arbeidersstrijd, revolutie.
- Troost voor degene die het handelen uitvoeren; dat je iets kunt doen i.p.v. toekijken.

Maieutiek-Troost 2022-2

4

Doen lost problemen op

- Je hoeft geen troost te bieden voor lijden dat op te heffen is, het wordt als nuttiger gezien om de oorzaak aan te pakken.
- Rationaliteit in klassiek Athene als middel tegen alle leed, van waterhuishouding tot sterven. (Plato)
- Moderne tijd kenmerkt zich ook door ingrijpen en tot WO1 en II was er het geloof dat dit uiteindelijk (bijna) al het kwaad kon opheffen.
- Dat was in zichzelf troostrijk. Je kinderen krijgen het beter dan jij het ooit had. Afzien t.b.v. de toekomst is troostrijk.

Maieutiek-Troost 2022-2

5

Doen levert problemen op

- Doen kan aanzetten tot het doel heiligt de middelen. (Utopieën, Popper)
- Doen is ook de één laten lijden omwille van het andere. (Boeren en stikstof)
- Doen is keuzes maken op grond van beperkte informatie. Wat moet meewegen?
- Is er troost bij kwetsbaarheid, onredelijkheid en falen of moeten weer door met doen?
- Moet iets doen voor anderen ook afhangen van eigen inspanning? (longoperatie bij rokers)

Maieutiek-Troost 2022-2

6

Ervaren, doen en reflectie

- Kunnen we troost bieden door iets te doen en toch ruimte houden voor de ervaring die soms ook maakt dat het meest rationele of doelgerichte niet wordt gekozen en dat we bepaalde acties niet willen?
- Hoe lastig is het evenwicht in de praktijk?
- Martha en Maria maakt duidelijk dat dit een diep menselijk probleem is. De grotere bewondering? voor het geestelijke transcendente en het grotere nut? van de praktische ingreep.

Maieutieek-Troost 2022-2

7

Marx zoekt troost in de goede toekomst op aarde

- Marx is de eerste die (weer) durft te zeggen dat alle troost met een hiernamaals mensen ervan weerhoudt om iets te doen aan hun situatie.
- Marx zegt dat er een klassenstrijd zal ontstaan (dat ligt vast in de historische wereldorde) en pas daarna is er een eerlijke goede wereld waarbij de staat ook niet meer nodig is.
- Mensen zullen goed worden als hun omstandigheden en dus de wereld goed is.

Maieutieek-Troost 2022-2

8

Marx's troost volgens Ignatieff

- "De werkelijkheid is rationeel, en de rationaliteit is werkelijk, had Marx' leermeester Hegel ooit gezegd. In zo'n wereld kunnen we tegenslagen meemaken, verrassingen, teleurstellingen, maar omdat het een rechtvaardige wereld is gaan we ervan uit dat we hebben gekregen wat ons toekomt. En dus hebben we vrede met ons lot, met ons bestaan en met onze bestemming als mensheid.
- Dat was wat het jonge echtpaar in Parijs geloofde en omdat ze het opnamen tegen het hele erfgoed van het westerse geloof, was dit nog wel de belangrijkste droom die ze koesterden. Hun visioen inspireerde werkende mannen en vrouwen die daar de volgende honderdveertig jaar voor hebben gestreden en er hun leven voor hebben gegeven.
- Het was de best uitgewerkte poging om religie te ontstijgen en de troost die het geloof bood te vervangen door gerechtigheid hier op aarde al. De kritiek die deze utopie altijd heeft gekregen is de vraag of ze wel te verwezenlijken is. De juiste vraag zou weleens kunnen zijn of een wereld waarin troost geen rol meer speelt een wereld is die nog iemand aanspreekt." (l. 177)

Maieutieek-Troost 2022-2

9

Problemen met Marx

- In Marx zit nog steeds de redelijke orde die zich ontvouwt, waar Neiman bij Hegel ook voor waarschuwt. Deze troost werkt alleen als je gelooft in de goede toekomst en het lijden op de koop toeneemt.
- Zoals iedere troost die zo ideologisch en utopisch is blijft er geen ruimte voor lijden of vertwijfeling over. In het ergste geval wordt het een doel heiligt de middelen ideologie. (Stalin, Mao)
- De strijd sussen of troosten, laat het allemaal alleen maar langer duren.

Maieutieek-Troost 2022-2

10

Havel

In 1986 krijgt Havel de vraag waaraan hij zich in zijn leven had gelaafd. Antwoord:

"Hoop is bepaald niet hetzelfde als optimisme. Het is niet de overtuiging dat iets goed gaat komen, maar de zekerheid dat iets zinvol is, hoe het uiteindelijk ook uitpakt." (l. blz. 261)

Hij voelde zich overal voor verantwoordelijk schrijft hij aan Olga en dat verantwoordelijkheidsgevoel zet zich bij hem om in wilskracht.

Maieutieek-Troost 2022-2

11

Havel en verantwoordelijkheid

Verantwoordelijkheid is er ook voor je falen. Als hij wordt opgepakt is hij bij zijn minnares. De brieven aan zijn vrouw, die ook gaan over zijn minnaressen werden deel van het openbaar dragen van zijn verantwoordelijkheid.

Hij is streng over zichzelf zegt Ignatieff en werkt toe naar het laatste oordeel door losse eindjes af te werken in zijn dagelijks leven. Dat hijzelf dat oordeel al had geveld heeft hem wellicht troost geboden zegt Ignatieff

Maieutieek-Troost 2022-2

12

Havel en de rimpeling op het oppervlak van het leven

De troost van Havel zit ook in het iets doen aan de wereld. De werkelijkheid is niet theoretisch, maar juist uiterst praktisch en op de ervaring georiënteerd.

Wat daar gedaan wordt kan nooit meer worden teruggedraaid dat maakt het 'een doolhof vol riskante keuzes'. (I. 271)

Het geloof dat wat je doet zinvol is, dat is troostrijk ook m.b.t. de verantwoordelijkheid dat je niet altijd het goede hebt gedaan.

Maleutiek- Troost 2022-2